

bp prof. dr hab. Andrzej Siemieniowski  
Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu  
pl. Katedralny 14  
PL 50-329 Wrocław

## Recenzja pracy doktorskiej

**ks. Sylwester Robak, *Soteryjny wymiar cierpienia w doświadczeniu mistycznym św. Siostry Faustyny Kowalskiej*, Kraków 2017 (ss. 346)**

Omawiana praca doktorska napisana została pod kierunkiem ks. prof. dra hab. Jana Machniaka, profesora Uniwersytetu Papieskiego Jana Pawła II w Poznaniu. Ta bardzo obszerna praca liczy 346 stron poświęconych studium doświadczenia duchowego św. s. Faustyny Kowalskiej, zapewne najbardziej znanej - i to w skali globalnej - polskiej świętej.

Temat podjęty w tej pracy doktorskiej jest niezmiernie aktualny, gdyż doświadczenie duchowe cieszy się wielkim zainteresowaniem naukowym w całym teologicznym świecie, a więc również w Polsce. Dlatego prezentacja tego tematu - do tego w aspekcie cierpienia - wydaje się jak najbardziej istotnym zadaniem z punktu widzenia współczesnej teologii duchowości, zwłaszcza że dotyczy kwalifikowanego świadka wiary chrześcijańskiej i świętej, która wpłynęła na duchowość Kościoła powszechnego ostatnich dziesięcioleci. Podjęcie w pracy doktorskiej tak aktualnego tematu jest jej niewątpliwym atutem.

### 1. Struktura pracy

Praca, której autorem jest ks. Sylwester Robak, składa się z pięciu rozdziałów, stopniowo przechodzących od ogólnoteologicznego tła (analiza zagadnienia cierpienia), poprzez analizę doświadczenia cierpienia u samej s. Faustyny, aż do omówienia głównych skutków duchowych doświadczanych przez nią cierpieniem i związanego z tym jej orędzia.

Rozdziały te poświęcone są kolejno najpierw fenomenowi cierpienia w teologii chrześcijańskiej, co stanowi znakomite tło do scharakteryzowania poruszanych później zagadnień (rozd. I: ss. 58-140), następnie doświadczeniu cierpienia u św. Siostry Faustyny (rozd. II: ss. 141-194), potem zaś kolejno węższemu zagadnieniu zjednoczenia Faustyny z cierpiącym Chrystusem (rozd. III: ss. 195-246), jej współuczestniczenia w zbawczej misji Chrystusa (rozd. IV: ss. 247-282), i wreszcie sakramentalnym i niesakramentalnym środkom w przyjmowaniu cierpienia (rozd. V: ss. 283-328). Reszta tekstu to – poprzedzający zasadniczy trzon pracy – spis treści, bibliografia, wykaz skrótów i wstęp, a także zakończenie, aneks w postaci kalendarium życia Siostry Faustyny i angielskojęzyczne *Resumé*.

Bibliografia podzielona została na główne części: źródła - część pierwsza (z dokumentami Kościoła - papieskimi i soborowymi, wraz z Pismem św.), źródła - część druga, w postaci pism Ojców Kościoła i pism s. Faustyny, oraz literatura przedmiotu i literatura pomocnicza. Ta ostatnia część jest wyraźnie najdłuższa.

Podział bibliografii wynika z zamysłu pracy opartej w dużej części na materiale źródłowym - pismach samej Siostry Faustyny - wymagającym potężnej dawki komentarzy z dzieł o najróżniejszym autorytecie: od magisterium Kościoła po przyczynki komentatorów liturgicznych. Wydaje się, że podział bibliografii byłby nieco czytelniejszy, gdyby dział źródeł C (Pisma Mistyków) był po prostu zatytułowany Pisma Siostry Faustyny, gdyż zawiera tylko dwie spisane przez nią pozycje (*Dzienniczek i Listy*).

Ze wstępu dowiadujemy się jasno, jaki jest zasadniczy cel dysertacji: „wykazanie, że mistyczne doświadczenie cierpienia, przeżyte i opisane przez św. Siostrę Faustynę, przyczyniło się do wynagrodzenia Ojcu Niebieskiemu za grzechy świata oraz do ratowania ginących dusz”. W tym samym miejscu Autor kontynuuje: "przez analizę *Dzienniczka* pragniemy wykazać, że cierpienie Siostry Faustyny zarówno fizyczne, duchowe jak i również stygmatyczne, przyczyniło się do jej rozwoju duchowego i do doskonałej miłości do Boga i bliźniego". Cel został sformułowany na jeszcze jeden sposób, w postaci tezy do zweryfikowania: "stawiamy następującą hipotezę: fizyczne i mistyczne doświadczenie cierpienia i Siostry Faustyny pomogło jej zjednoczyć się z Bogiem" (wstęp, s. 49). Przy tak klarownym zarysowaniu celu pracy łatwo jest ustalić przy końcu lektury stopień jego realizacji.

Oczywiście, temu głównemu zamysłowi towarzyszą cele pośrednie, a więc ujawniające się logicznie problemy badawcze, wymagające najpierw przedstawienia ogólnego zarysu problematyki cierpienia w teologii chrześcijańskiej, kontekstu społeczno-historycznego i religijnego kształtowania się osobowości Siostry Faustyny, relacja między cierpieniem a miłością, i wreszcie elementu kluczowego: partycypacji w krzyżu Chrystusa poprzez zjednoczenie przez Niego z Bogiem Ojcem. Logicznym wnioskiem jest przejście do zagadnień zamykających całość: różnych form kultu Bożego Miłosierdzia (obraz Chrystusa Miłosiernego, Święto Miłosierdzia, Godzina Miłosierdzia, koronka, nowenny i akty strzeliste) jako formy udziału w zbawczej mecie Jezusa.

Autor wyraźnie sygnalizuje też, jakiego rodzaju źródła będą podlegać badaniom (wstęp, s. 50). Wyróżnia blok źródeł podstawowych - pisma Siostry Faustyny. Plan lektur został następnie poszerzony o liczne publikacje dotyczące jej życia i rozmaite dzieła poświęcone zagadnieniu cierpienia. Materiał bibliograficzny zgromadzono umiejętnie, co przyczyniło się do sukcesu całego naukowego przedsięwzięcia ks. Sylwestra Robaka.

Nie zabrakło też we wstępie odniesienia do metody pracy, z uwzględnieniem odmienności w pierwszej części pracy (metoda historyczna) w porównaniu z jej rozwinięciem i zakończeniem ("zastosowano metodę analityczno-syntetyczną" - s. 50). Podjęte przez ks. S. Robaka dzieło wymagało kompetencji zarówno w dziedzinie historii duchowości jak i praktycznej znajomości środowisk katolickich Polski międzywojennej i jej powojennych kontynuacji. Już teraz można zaznaczyć, że kompetencje te okazały się całkiem dobre.

## **2. Merytoryczno-formalne aspekty dysertacji**

Doktorant dla zrealizowania zaproponowanego przez siebie tematu pracy – *Soteryjny wymiar cierpienia w doświadczeniu mistycznym św. Siostry Faustyny Kowalskiej* – przyjął podział pracy na pięć części. Dobrze posłużyło to dynamice rozważań, gdyż

autor wychodząc od problemu bardziej ogólnego (fenomen cierpienia w teologii chrześcijańskiej) przeszedł do kolejnych, specyficznych miejsc aktualizacji tego zagadnienia w doświadczeniu duchowym Siostry Faustyny oraz kontynuatorów zaproponowanych przez nią form pobożności. Logika prezentacji materiału i jego ułożenie w następujących po sobie kolejnych częściach dysertacji sprawiają wrażenie przemyślanych i dobrze wyważonych etapów badań.

Bardzo istotne wydaje się podkreślenie przez Autora zdania tych badaczy, którzy zauważają że duchowość cierpienia ma swoją szczególną wagę historyczną i że św. Siostra Faustyna jest znakomitym wzorem heroicznego wcielania jej w codzienność. Ważne też jest uświadomienie ogólniejszej problematyki konfrontacji przeżywania dar przyjętego cierpienia z propagowaniem form modlitwy odwołującej się do Bożego Miłosierdzia, zwłaszcza w tak dramatycznie trudnych warunkach, jakie stały się udziałem wielkiej Świętej w trudnych okolicznościach przeżywanego przez nią ubóstwa, a wreszcie choroby prowadzącej ostatecznie do śmierci.

W następujących po sobie częściach przedstawionej dysertacji zauważyć można troskę o rzetelność dokumentowania toku myśli stosownymi odnośnikami, trafność cytowanego materiału źródłowego (zwłaszcza doświadczeniowego) oraz sięganie do różnorodnych opracowań. Zadanie to nie było z pewnością łatwe, jako że Autorowi przyszło zmagać się z wielką ilością bardzo niejednorodnych tekstów: zarówno precyzyjnych, naukowych monografii teologicznych jak i z dynamicznym językiem osobistych zapisków i listów. W sumie w dziele ks. S. Robaka otrzymaliśmy pozycję istotnie wzbogacającą opracowania dotyczące polskiej duchowości cierpienia, która istotnie uformowała katolicką pobożność ostatnich lat w skali Kościoła powszechnego. Poszerza to nasze spojrzenie na to oblicze nowożytnej duchowości w Polsce, która wciąż czeka na kolejne opracowania i badania teologiczne.

W decydującej fazie pracy udało się ks. Robakowi utrzymać uwagę czytelnika na istotnych cechach duchowości Siostry Faustyny. Kiedy pisze w *Zakończeniu* pracy „Siostra Faustyna siłą potrzebną do ponoszenia i znoszenia cierpień czerpała z modlitwy, z rozważania Drogi Krzyżowej oraz z sakramentów świętych, dzięki którym potrafiła znieść niewyobrażalne wręcz cierpienia w posłuszeństwie, z pokorą i miłością, zawsze uciekając się do Boga” (*Zakończenie*, s. 330), to wiemy, że porusza się w rzeczywistym świecie przeżyć tej wielkiej Polki i katoliczki, a nie w podręcznikowej teorii włączającej konkretne osoby w wyidealizowane schematy.

Dogłębne potraktowanie źródeł, trafny dobór literatury pomocniczej dla tematów pobocznych – wszystko to jest cennym świadectwem, że ks. S. Robak zdał egzamin z reprezentatywnego przedstawienia wkładu wniesionego przez Siostrę Faustynę w teologię cierpienia.

Swoje refleksje wspomagane sięganiem do opracowań umiejętnie połączył ze źródłami, a wszystko po to, aby prowadzić czytelnika ku odpowiedzi na główne pytanie towarzyszące mu w całej pracy, pytanie o charakter i wartość doświadczenia cierpienia w życiu św. s. Faustyny Kowalskiej.

Szczególnie cenna jest dokonana analiza związku pomiędzy bolesnymi doświadczeniami Siostry Faustyny a jej doświadczeniem duchowego zjednoczenia z Chrystusem a także sprecyzowanie, jak różnorodne było bogactwo jej duchowych przeżyć w zależności od specyfiki różnych 'miejsc' aktualizacji tegoż doświadczenia oraz jak głębia duchowego spotkania z Bogiem doprowadziła ją do spisanie kart

*Dzienniczka*, cenionego dziś przez dziesiątki milionów katolików na całym świecie.

Całość poruszanej w dysertacji problematyki koresponduje z bieżącymi problemami chrześcijańskich społeczności w dziedzinie duchowości, liturgii i modlitwy. Trzeba podkreślić w tym kontekście pożytek połączenia spojrzenia przez pryzmat teologii duchowości z badaniem bardzo subiektywnych przeżyć i odczuć autorki *Dzienniczka* i listów. Ta praca jest więc cenna i godna zainteresowania ze względu na jej aktualne wartości: ukazanie w nowym świetle zagadnień religijnego doświadczenia cierpienia, jakże istotnego dla współczesnego Kościoła, solidne wsparcie tych rozważań o materiał źródłowy oraz odniesienie przez analogię do współczesnego kontekstu katolickiego.

Jeśli mam odnieść się do poszczególnych części pracy, to najbardziej interesujące wydają się partie końcowe, gdzie przypomniane wcześniej i syntetycznie zrelacjonowane dane na temat doświadczalnej teologii św. Faustyny zostały praktycznie zaaplikowane do prezentacji sakramentalnych i niesakramentalnych środków przyjmowania cierpienia. Szczególnie korzystne wrażenie robią fragmenty opisujące osobiste przeżycia autorki *Dzienniczka* i *Listów*: ich wnikliwa lektura i metodyczne opracowanie jest trwałym wkładem w prezentację trudnych do przekazania doświadczeń religijnych.

### 3. Uwagi i zapytania

Lektura każdego dzieła naukowego zawsze jest okazją do stawiania pytań co do możliwości udoskonalenia czy to strony formalnej lub też usprawnienia toku myśli i argumentacji.

#### a. problemy bibliograficzne i stylistyczne

Pewnym brakiem, który dostrzega czytelnik tej pracy, są zdarzające się błędy korekcyjne. Jako przykład podajmy: pierwsza pozycja bibliograficzna w dziale 'Literatura pomocnicza' zawiera w niemieckim tytule nieistniejące w tym języku słowo 'rechtsverlagleichender' (s. 11).

#### b. problemy merytoryczne

Zdarzają się błędy w cytowaniu Biblii. Oto kilka przykładów. Zdanie św. Pawła (s. 101) oznaczone "(Kol 1,5)" w rzeczywistości znajduje się nieco dalej: Kol 1,24. Innym razem tekst biblijny (Łk) podany jest w ogóle bez sigli: s. 109. Zdarza się też cytowanie tekstu biblijnego nie z powołaniem się na Pismo św., ale ... na innego autora (por. s. 280, przyp. 98). Jeszcze innym razem biblijne sigle są niekompletne ("(Por. 11-16)" - s. 134. Podobne niekonsekwencje zdarzają się w cytowaniu *Dzienniczka* Siostry Faustyny: czasem w formie "(Dz. 1629)", innym zaś razem - "(1622)".

Z mniej istotnych dla całości toku myśli pracy można wspomnieć pewną okoliczność historyczną wzmiankowaną w pracy: na s. 97 czytamy, że pierwsze komory gazowe "były przeznaczone dla Żydów i Romów". W rzeczywistości pierwszymi ofiarami komór gazowych byli jeńcy wojenni z ZSSR.

Są też inne uchybienia bibliograficzne: dzieło św. Klemensa *Kobierce* (*Stromateis*) cytowane jest z wydania z roku 1909, chociaż dysponujemy nowym

tłumaczeniem z r. 1994. Są też fragmenty, które z natury rzeczy wydają się być cytataми, a jednak są podane bez cudzysłowu (por. s. 72, przypis 52). Nie wszystkie materiały zaczerpnięte z Internetu mają pełny opis bibliograficzny - np. brakuje daty.

Z zagadnień merytorycznych: zdania K. Darwina dotyczące zagadnienia eutanazji nie pochodzą z książki "O pochodzeniu gatunków" z 1859 r., gdyż ta książka w ogóle nie porusza problemów człowieka. Cytowane zdanie pochodzi z późniejszej książki "O pochodzeniu człowieka (*On the Descent of Man*)".

Po lekturze całości doktoranckiego dzieła ks. Sylwestra Robaka nasuwa się też bardziej podstawowe pytanie: czy nie należałoby więcej miejsca poświęcić temu obliczu Miłosierdzia Bożego, które inspiruje chrześcijan do *zmniejszania ilości cierpienia na świecie*? Owszem, pojawiają się takie akcenty w pracy Kandydata (np. kiedy cytuje nakaz Pana Jezusa "Idźcie i uzdrawiajcie") - ale są one tylko zasygnalizowane w przypisach. Tymczasem w strukturze całego Nowego Testamentu należą one niewątpliwie do istoty powołania chrześcijańskiego. Wydaje się, że potrzebne jest tu dopowiedzenie ze strony Autora.

Warto odnieść się tych zagadnień.


#### 4. Wniosek końcowy

Po wymienieniu z recenzenckiego obowiązku uwag i pytań należy obecnie podkreślić walory recenzowanej pracy doktorskiej. Praca ta przecież istotnie przybliżyła czytelnikowi duchowość cierpienia wielkiej polskiej mistyczki minionego stulecia i prowadzącą do niej drogę duchowego doświadczenia.

Cenne jest udokumentowane dojście do wniosków pracy, czyli wykazanie, że droga Siostry Faustyny jest oparta na prawdziwej i autentycznie chrześcijańskiej praktyce duchowej. Autor wykazał, że jej praktyka życiowa bazowała na poszukiwaniu miłości objawiającej się w Bożym Miłosierdziu przez Wcielenie i odkupieńcze dzieło Jezusa Chrystusa.

Rozprawa zrealizowała więc ten zamierzony cel, którym było „objęcie zasięgiem zagadnienia cierpienia obecnego w różnorodnych formach życia św. Faustyny”, „w wymiarze soteriologicznym” (por. s. 329). Ten cel został poprawnie zrealizowany, droga dojścia do tego rezultatu została umiejętnie udokumentowana a jej logiczne etapy zostały przeprowadzone w sposób klarowny i systematyczny. Realizacji celu Autora dobrze posłużyła przemyślana konstrukcja pracy oraz planowe wykorzystanie źródeł pozostających do dyspozycji ks. Sylwestra Robaka.

Wspomniane usterki niektórych części pracy oraz braki w staranności redakcyjnej pracy nie rzutują w jakiś fundamentalny sposób na jej wartość. Dlatego praca ks. Sylwestra Robaka spełnia wszystkie wymogi stawiane tego typu dysertacjom i może stanowić dobrą podstawę pod dalsze etapy przewodu doktorskiego.



bp prof. dr hab. Andrzej Siemieniowski  
Papieski Wydział Teologiczny we Wrocławiu